Öcsödi Hírek

4. szám 1999. szeptember - október Ára: 35 Ft

Képriport a Falunap és az elszármazottak találkozójáról

1999. augusztus 21. Az "Öcsödi" tánccsoport
További felvételeket a 6. és a 7. oldalon láthatnak

Köszönjük azt a szép napot: 1999. augusztus 21-ét!

Kedves Öcsödi Lakosok!

Nem tudom mennyire volt hatással Önökre ez a találkozó, de bízom benne, hogy aki ott volt az érzett is valamit! Az öröm és szomorúság kettős érzései keveredtek bennem egész nap.

Már egy évvel ezelőtt is izgalommal vártam a találkozót, akkor legjobban a templomi együttlét szorongatta a szívemet - csodálatos érzés volt újra az öcsödi templomban imádkozni azokkal, akikkel sokszor tehettem ezt a gyermekéveim idején. - Ma már 60 éves vagyok- nyugdíjas éveim kezdetén rendszeresen jártam a templomba (itt ahol élek jelenleg) de nem volt reám olyan hatással az- az ott lét idegennek érzem magam ebben a templomban. Nincs az, az illat - nem úgy rezeg a levegő, mint amikor Irlanda nagytiszteletű úr és P. Nagy Elek tiszteletes úr beszélt hozzánk. Ezt csak az tudja, aki elszármazott Öcsödről. Ezért szorul össze a szívünk és ezért vagyunk mi ott 1 évben egyszer könnyes szemmel. Ez olyan érzés, mint amikor egy régi szerelemmel találkozhatunk.

folytatás a 2. oldalon

Tolnai Gábor ünnepi beszéde

ÖCSÖD KÖZSÉG ÚJRATELEPÍTÉSÉNEK 285. ÉVFORDULÓJÁRA

1999 augusztus 21-én a ligetben elhangzott, Tolnay Gábor köszöntő beszédét teljes terjedelemben közétesszük, hátha valaki nem hallotta, vagy szívesen olvasná újra és mert úgy gondoljuk, hogy mindannyiunk számára hasznos tudnivalókat tartalmaz.

Öcsöd község szülöttei!
Hölgyeim és Uraim!
Kedves Vendégeink!

" Másnak térkép e tájék." - mondja Radnóti Miklós - *" Nekem szülőhazám !* - felel is rá nyomban.

Így vagyunk ezzel mindannyian. De ismerjük-e mi ezt a szülőházát ? Elmondjuk-e gyermekeinknek, az idegeneknek, hogy ez itt, ezen a földön élő emberek milyenek voltak, hogyan éltek századokkal ezelőtt ? És vajon el tudjuk-e mondani? Ismerjük-e életüket?

Azt még igen, hogy 1945 óta mi történt községünkben. Még talán azt is, hogy ebben a században hogyan éltek az öcsödiek? De a múltszázad már eléggé a ködbe vész az emberek tudatában. Hogy a 15. a 18. századról ne beszéljek. Az 1800-as évekből talán még azt tudják, hogy 1848-ban Vitályos Márton volt a jegyző, Kuthy Ádám a lelkész, de hogy Oláh Antal vagy Páczai Mihály ki volt - pedig utca is van róluk elnevezve - azt már nem igen tudják gyermekeink.

Egyértelmű, hogy ebben mi is nagyon hibásak vagyunk, hiszen minden ember alapvető igénye, hogy megismerkedjen szülőföldje, szűkebb környezete igaz történelmével. És mi erre nem mindig teremtettünk lehetőséget. Tíz évvel ezelőtt már idéztem Kelemen Lajos erdélyi történész mondását, hogy " Az ökröt nem érdekli, hogy az istálló, melyben tartják, azelőtt kastély, kápolna vagy rablótanya volt-e. Ezrével akadnak emberek is, akik évtizedekig élnek egy városban vagy faluban anélkül, hogy annak történetéről, vagy azokról az okokról gondolkoznának, amelyek a várost vagy falut létrehozták, megnövelték, hátramarasztották vagy éppen tönkretették. Mihelyt aztán valaki azzal is törődik, hogy a létező dolgok hogyan lehettek azzá amik: a történelemkutatás mezejére lépett. " Teljesen igaza van Kelemen Lajosnak, hiszen a hazaszeretet fogalma nem alakítható ki másként, csak ha " nevesítjük " ezt az elvont, nemes érzést. Szeretni pedig csak azt lehet, amit ismer az ember. Elmélyült, tevékeny hazaszeretet pedig nem képzelhető el a szülőföld, a lakóhely ismerete nélkül.

Hol kezdjük a megismerkedést? Véleményem szerint közvetlen környezetünkkel. Az elmúlt években igen sok ásatás folyt a faluban, annak határán. Legalább annak eredményeivel illene megismerkedni. Tudjuk-e azt, hogy Madaras László és kollégái milyen tudományos eredményeket értek el a Büdös-halom és a Kenderes-halom környékén.

Nem ártana azonban azokkal a tudományos eredményekkel is megismerkednünk, amelyet Tóth Albert kandidátus ért el az u.n. "kunhalmok" vizsgálata során. Közöttük 15 öcsödi halom tudományos leírását is elvégezte.

Ismerni kell azonban korlátainkat is. A magyar középkor ismerete - főleg annak korai szakaszában - zömmel a tárgyak ismeretét jelenti, azokat beszéltetti" a régész, a történész. Az írásbeliség fejlődésével azonban egyre többet tudunk meg Öcsöd közigazgatási határán belül fekvő földek történetéről.

Most amikor a község újratelepítésének 285. évfordulóját ünnepeljük - mert hiszen Rhédey Mihály 1714-ben népesítette be újra Öcsödöt - nem árt áttekinteni az első írásos emléktől az 1714-ig megtett utat. Ugyanis nem csak Öcsöd községnek, de az egész Alföld történetének a legismeretlenebb időszaka a középkor története. 1138-ban jelenik meg írásban az első emlék, amikor a dömösi prépostság adománylevelében 15 szolgáról és annak vezetőjéről - Scegun várnagyról - tesz említést az oklevél. Tulajdonképpen ez az első - eddig ismert - írásban is megjelent adat a falunk határáról. Blazovich László professzor kitűnő könyvéből tudjuk, hogy 1266-ban és 1267-ben Cserebökényt - Bökény név alatt említik, 1297-ben Fejéregyháza neve szerepel az oklevélben, 1328-ban szintén megemlítik. 1425-ben már Veresegyháza neve is feltűnik, majd nyolc évre rá ismét Bábockát említik a fóliánsok. 1453-ban és 1498-ban megint Veresegyháza került előtérbe.

A 16. századról már Vass Előd, a tudós levéltáros kitűnő török korabeli tanulmányait kell említeni, de erről majd később kívánok beszélni.

Az 1560-as évekből már tudjuk, hogy a birtokösszeírások Cserebökény lakosságát 45 főben, Veresegyházáét 18 főben, Bábockáét 14 főben, Fejéregyházáét 8 főben, Öcsödét 11 főben határozták meg.

1575. április 7-én kelt Ungnád Kristóf levele, amelyben arra kért mindenkit, hogy egy Rhédey Pál nevű egri katonát, aki Öcsödön kívül Tatárszálláson is birtokkal rendelkezett, mindenki engedje békességgel tovább és segítse útjában. 1579/80-ban Bábockán

Tolnai Gábor ünnepi beszéde

már 19-en, Fejéregyházán 7-en, Öcsödön 24-en, Veresegyházán 79-en éltek. 1596-ban pedig Öcsöd és Bábocka elpusztult.

Időzzünk egy kicsit azonban a 16. század közepénél. Az úgynevezett " dicalis összeírások ", amelyeket Vass Előd vizsgált, arról árulkodnak, hogy Öcsöd "...az általános porták között íratott össze és a felséges királyé volt..."

1552-ben Öcsöd elnéptelenedik. Oka: a törökök 1552. évi első tiszántúli hadjáratának pusztítása volt.

1555-ben Öcsöd pusztát már a Kunságnál tartják nyilván, de azt is megjegyzik, hogy lakatlan volt.

1558-as összeírásnál a következőt jegyzik meg: " a kunok Kolbaz Székéhez tartozik, de Gyula vára birtokolja..."

1560-ban öt portát írtak össze Öcsödön, de együtt szerepelt Mesterszállással és Homokszállással. 1561-ben már 15 portával szerepelt.

Öcsöd népességének és gazdálkodásának feltárását a gyulai váruradalom gazdasági elszámolásai könnyítik meg. Az 1555. és az 1556. években befizetett rendes cenzus adó Öcsödről 3ft 75 dénár volt. A második év ellenőreinek számításaiból már 39 olyan dénárt emlegetnek, amelyet Mágochy Gáspár gyulai főkapitány szegénységükre való tekintettel engedett el. A legelők taxájából 1556-ban és 1557-ben 15 ft -ot fizettek be az Öcsödiek, ami a gyulai tisztek és katonák javadalmára került elszámolásra. A gyulai vár 1557. évi elszámolása külön megemlítette, hogy a legelők taxáját Mágochy főkapitány úr a tisztek és katonák jövedelméhez tette, tehát nem magának, hanem a tiszteknek és katonáknak számítják.

Az öcsödiek 1557-ben még 3 simándi (simándi köböl=83 liter = 64 kg) köböl búzát, 31 simándi köböl árpát szolgáltattak be. 1558-ban már Kecse Bernát öcsödi bíró a rétek taxájaként (precium pascuarum) 9ft 25 dénárt fizetett. Ugyanakkor 4 simándi köböl búzát, 26 simándi köböl árpát és másfél simándi köböl kölest szolgáltatott be.

Két részletben, Szent Jakab (július 25.) és Szent Mihály (szeptember 17.) napján befizetett hadiadóösszegek Öcsödön a következőképpen alakultak az 1560. évben 5 ft 50 dénárt fizettek. Az összeírt adóösszegek szerint Öcsödön öt és fél porta adózott, de itt a portaszám kiszámítása az adóösszegből az egész porták megoszlásának kérdésétől függött. .(A Békés megyei falvakban a XVI. század közepén általában egész telek csupán 13,95%-os részarányban fordult elő, a jobbágyi telkek többsége, mintegy 30,03%-a és 49,94%-a nyolcadtelek volt. Ilyen módon a fenti 5 és fél porta megoszlását sem tudjuk követni, hány egész, fél vagy nyolcad telekre oszlott fel?)

Öcsöd elnéptelenedésének oka nyilvánvalóan a törökök 1552. évi első tiszántúli hadjáratának pusztítása volt. Az ezután következő hódoltság eddig ismert és erre a vidékre vonatkozó török adóösszeírásai közül a legkorábbi keltezésű az aradi szandzsák 1558. évi fejadó-összeírása, amelyben a békési nahije (járás) (Ez a Körös folyó vonalától délre egészen Kunszentmárton vonaláig terjedt.), és itt szerepelt Öcsöd magyar falu tíz előfizetővel (hane). A lakosság számát nem lehet megállapítani, mert egy török hane adóalap fogalmának 6 magyar forint vagyonnal rendelkező családfő, vagyis paraszti háztartás számított. Így a fenti 10 összeírt családfő nagygazda kellett hogy legyen, és háztartásukban néhány vagyontalan zsellér család élhetett.

A következő 1561.évi dicális összeírásban szereplő 15 adózó porta feljegyzése alapján bizonyosan feltételezhető, hogy 1552 és 1556 között Öcsöd lakói elfutottak, és 1556-tól 1561-ig fokozatosan települtek vissza. Öcsöd településrendjének eredeti állapota a 15 portás nagyság lehetett és ezt a török 1552. évi hadjárata dúlta fel.

A gabonatermelésre vonatkozó, említett 1557. évi 34 simándi köböl összes gabonabeszolgáltatás alapján itt a beszolgáltatott terméstizedre gondoltunk. Ezen adatból kiindulva megközelítőleg kiszámíthatjuk az öcsödi szántóterület nagyságát, összes termésének mennyiségét és külső területének kiterjedését is. A simándi köbölben számolva, csak búzát alapul véve Öcsödön a 34 köböl gabonatized tehát 1557 körül 21 mázsa 76kg volt. Az ebből kiszámított 217 mázsa 60kg gabona az összes gabonatermésnek felelt meg - természetesen abban az esetben, ha feltételezésünk megfelel a valóságnak. A legelterjedtebb termelési módot alkalmazták, ez a kétváltós rendszer volt. Tehát a fenti gabona a szántót jelentette, amíg az öcsödi határ másik mezője (campus) ugarlegelő volt.

Az öcsödi külsőséghez még állandó rétek (pascua) is tartoztak. A korabeli török adóztatási adatok szerint egy szekér szénát egy magyar holdról kaszálták le, ami 1560 körül 10 török akcsét, azaz 20 magyar dénárt ért. Az 1557-58-as években az öcsödiek 15ft legelőtaxát fizettek ki, ami kamarai forintot véve, ekkor legkevesebb 75 szekér szénát, illetve 75 magyar holdat jelentett. Az

Tolnai Gábor ünnepi beszéde

összes legelő kiterjedése hozzávetőlegesen 75-80 magyar holdat tett ki.(Max. 60kat. old.) 1560-ban jelenik meg Öcsödről a gyulai urbáriumban, hogy "kunok módjára" egy összegben adózik. Ennek következtében az 1561. évben már a lakosság tömeges visszaköltözéséről szerzünk tudomást, az 1561. évi dicális összeírásban a porták száma az 1560. évihez képest háromszorosára emelkedett, vagyis a visszaköltözés befejeződött, és az eredeti állapot állott helyre.

1566 után, a gyulai vár elestével az egész vidék török uralom alá került. A lakosság békés megye falvaiból elfutott, és midőn a török megkísérli nagy kérlelések közepette visszacsalogatásukat - Hanzó Lajos állítása szerint - ekkor sem jöttek vissza. Hanzó Lajos véleményével szemben áll Öcsöd esete, ahol visszatértek a jobbágyok, mihelyt jobb adóztatási körülmények közé jutottak.

Elmondhatjuk, hogy az ebben az időben kialakult három adózási övezet közül Öcsöd a Debrecen és tőle délre részben a nagykunsági helységek (ezeknek magyar része "kunság módjára" adózott), részben a nagyváradi főkapitányok által letelepített községek sorába tartozott.

Az 1580. évi török adóösszeírás alapján már jelentős állatállománnyal is rendelkeztek.

Az Öcsödi bírák és polgárok első ismert levelét Öcsöd földesurának - kisrédei Rhédey Istvánnak, Szepes megye alispánjának Tátralomnicra címezték. Ezt a levelet 1590. július 15-én írták és ebből a levélből az öcsödiek ismertetett helyzetéből az egész Körös-vidék akkori állapotára következtethetünk.

A 15 éves vagy "hosszú török háború" hadműveletei erre a vidékre is nagy pusztulást hoztak. Öcsöd is körülbelül 25 évig (1595-1620?) üresen állt. A Körös-vidék 1602-ben még úgy szerepek mint puszta és kiégett terület, és a magyar források ezt az elnéptelenedést általában a török uralomra hárítják, pedig ez a jelenség minden háború velejárója volt. Öcsöd esetében azt látjuk, hogy az öcsödiek és Békés és Mezőtúr mezővárosba, tehát ebben az időben a török helyőrség védelme alatt álló török nahijeszékhely (járás) oltalma alá menekültek. Török területről török területre nem csupán a török uralom következtében menekültek el. Öcsöd újratelepüléséről Gál Lukács öcsödi bíró 1634. március 9-én írt leveléből értesülünk. Eszerint a megszállás után 10 évig bírták az Öcsödhöz tartozó Tatárszállást, de ekkor a tiszaföldváriak török földesura, a szolnoki alajbég elvette tőlük. Ezek szerint az újratelepülés 1623/24 körül történhetett meg.

Az első beköltözők, települők közül hat családfő megnevezését ismerjük, de legalább 12 család élt a községben. Az öcsödiek adóikat hol Kolozsvárra, hol Tátralomnicra, hol Husztra küldték, de rendszerint a Rhédeyek legközelebbi tiszttartójának adták át úgy, mint arról Varga Péter szentpéterszegi bíró 1651-ben egyik levelében számol be:"...az öcsödiek summájukat felhozták..."

A község lakossága 1630-as évektől állandó zaklatásban élt, mert a munkaerőhiányban szenvedő földesurak Magyarországról is és Erdélyből is a török területekről akartak, ha kellett erőszakkal is, maguknak jobbágyot telepíteni. Az ebből az időből fennmaradó öcsödi jobbágylevelek és tanúvallatási jegyzőkönyvek történelmi jelentősége éppen abban rejlik, hogy a tiszántúli hódoltsági területen élő jobbágylakosság életviszonyait szinte apró részletességgel megőrizték.

A biztonságosabb életviszonyokat kínáló Debrecen, Békés, Mezőtúr vagy más helységekbe való átköltözés, ha kellett, akkor szökéssel is, de állandóan folyt.

1683-ban Rhédey Ferenc Thököly Imre fejedelem toborzótisztjeként járhatott Öcsödön, - tehát ekkor még lakott település volt -, de utána 12 évre rá, 1695-ben a gyulai vár visszavívása körüli ostrom idején, majd az 1704. évi szerb támadáskor Öcsöd lakossága ismét elszéledt. Öcsödöt harmadszorra - és ezideig utóljára - 1714-ben, Rhédey Mihály a Balmazujvárosba menekülőkből telepítette újra.

Ennek a 285. évfordulóját ünnepeljük most.

És itt egy pillanatra álljunk meg !

Gondoljunk tisztelettel az immáron harmadszorra is települést alapítók szívós, kitartó erejére, hiszen ezt a szívós, kitartó akaratot, alkotóképességet a ma élő utódokban is felfedezhetjük.

Tisztelgünk azok emléke előtt, akikben megvolt a közösséget összetartó erő, akik képesek voltak nemcsak megtartani, de fejleszteni is a falut, amely történetének csúcspontján elérte létszámban a 10 ezer főnyi lakosságszámot, területileg pedig megközelítette a 30 ezer kat. holdat.

És végül mi, Öcsödről eltávozottak, szívünk minden melegségével öleljük át azokat, akik itthon élnek és visszavárnak bennünket (ha csak egy látogatásra is), de fenntartják számunkra a szülőföldet, annak minden emlékét - köztünk szeretteink sírját is. És köszönjük nekik, hogy ismét fogadtak bennünket.

Köszönöm a figyelmüket.

Dr. Tolnay Gábor